

ESPAI DEL LLIBRE

Publicacions de les Comarques Centrals Valencianes

Número 8 • Hivern 2006 • 0'50 euros

• EDITORIAL

Ja fa alguns números que es vol dedicar l'editorial de l'Espai del Llibre a una problemàtica que afecta especialment les editorials més xicotetes i, de rebot, a tot aquell que vol distribuir els productes culturals: la distribució, i la comunicació entre les comarques centrals. D'aquesta manera, és perfectament possible trobar llibres en moltes llengües i de temàtica infinita a qualsevol llibreria d'Ontinyent, Dénia, Alcoi, Xàtiva o Gandia, a tall d'exemple, però localitzar una edició de Trencar l'enfit, per exemple, es converteix en una Odissea.

La clau del problema rau primerament en la manca d'infraestructures i de comunicació a nivell de País i en especial es fa de notar a aquesta zona. Que després de 10 anys prometent-lo, per exemple, encara no hi haja ni tan sols un projecte que unisca Gandia i Dénia en tren, més que una vergonya, és un insult. La comunicació entre Alcoi i Ontinyent deixa que desitjar, mentre que la de Gandia amb qualsevol ciutat del sud o de l'interior és inexistent

Tanmateix, podem estar orgullosos que, malgrat tot, la comunicació cultural i personal entre els habitants de les comarques centrals continua estant ben viva. El deute pendent que tenim ara és el d'aprofundir en les relacions virtuals que, aqueses són, no requereixen cap gran infraestructura, i eliminen immediatament qualsevol distància. Si no ens posen un tren entre Alcoi, Gandia, Xàtiva, Denia i Ontinyent, caldrà reforçar els lligams virtuals, una tasca que, d'altra banda cal reconèixer que s'està fent molt bé des de certs sectors (em remet a les seccions de Vilaweb de Gandia o d'Ontinyent).

Només cal que ara, entre tots, n'explotem les possibilitats.

L'APROFITAMENT AGRÍCOLA DE LES AIGÜES: UNA PERSPECTIVA HISTÒRICA

Desmentint el tòpic del "*Levante feliz*", el nostre medi no és gens propici per a l'agricultura. El principal problema rau en que les pluges són escasses i estan pèssimament repartides (falta aigua durant la primavera i l'estiu, mesos clau en el cicle agrícola). Per això, els llauradors han fet tot el possible per regar els camps.

No és cert que el regadiu de les comarques centrals valencianes siga una herència islàmica, ja que 3/4 parts de l'existent a meitat segle XIX es creà durant l'etapa feudal. Xàtiva i Gandia són els principals exemples d'hortes existents en temps islàmics. Per contra, el regadiu de la Ribera (la principal horta valenciana i la segona més gran de tot Europa, amb 33.00 ha. en 1880) anà bastint-se entre els segles XIII i XVIII.

Els procediments per regar foren ben diversos. Hom començà per emprar aigües de fonts, rius poc cabalosos (com l'Albaida i el Cànyoles, a la Costera, o el riu d'Alcoi, a la Safor) i barrancs. L'aprofitament del Xúquer començà al final del XIII, amb la Sèquia Reial, i millorà amb els nous canals bastits fins 1679.

Casa de distribució de l'aigua

Edició: XIEC

President de la XIEC: Rafel Hernández

Conseller delegat: Gabriel Garcia Frasquet

Direcció: Marta Insa

Disseny i maquetació: Vicent Tormo i Ximo Corts

Equip de redacció: Jesús Alonso, Josep Andrés,

Àngel Beneito, Francesc Blay, Jaume Buhigues

Josep Vicent Cabrera, Maria Josep Garcia,

Àngels Gregori, Carles Mansanet, Enric Ramiro.

Col·laboradors: Clara Cantó, Marc Gomar,

Iván Gomis, Eduard Ramírez.

Secretaria: Carme Orenge (CEIC Alfons el Vell).

Laura Garcia (Arxiu Històric de la Ciutat de Gandia).

Impressió: Gràfiques Tormo (Xàtiva).

Col·laboren: Oficina de Promoció del Valencià de l'Ajuntament de Dénia i Arxiu Municipal de Gandia.

Dipòsit legal: V-2045-2002

ISSN: 1579-654X

Adreça electrònica: espaidellibre@gmail.com

XIEC

Xarxa d'Institucions d'Estudis Comarcals
Comarques Centrals Valencianes

Associació d'Amics de la Costera

Carrer de Noguera, 10

46800 XÀTIVA

amicscostera@hotmail.com

Centre Alcoià d'Estudis

Històrics i Arqueològics

Apartat de correus 182

03800 ALCOI

caeha@hotmail.com

Centre d'Estudis i Investigacions

Comarcals Alfons el Vell

Plaça del Rei En Jaume, 10

46700 GANDIA

ceicalfonsellvell@gandia.org

<http://www.ceicalfonsellvell.com>

Institut d'Estudis Comarcals

de la Marina Alta

Plaça Major, 13, 1r

03750 PEDREGUER

iecma@iecma.net

<http://www.iecma.net>

Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida

Carrer de Sant Francesc, 8, 3r, 5a

46870 ONTINYENT

ieva@ieva.info

<http://www.ieva.info>

Obra Social Caixa Ontinyent

Carrer de Sant Domènec, 24

46870 ONTINYENT

obs@caixaontinyent.es

El dessecament de marjals per transformar-les en fèrtils arrossars (l'Albufera, Tavernes-Xeraco, Pego-Oliva) es realitzà a poc a poc des del segle XVI. El regadiu amb aigües subterrànies adquirí importància a partir del XVIII, quan es construïren nombroses 'mines' (com les que Cavanilles esmenta a Algar i Crevillent) i infinitat de sínies mogudes per cavalleries, en especial ubicades a la Ribera i la Marina; aquest regadiu s'explotà a base de sínies, que extreien les aigües subterrànies amb força animal.

Un tret que cal remarcar és que la creació d'aquests regadius fou obra d'humils comunitats camperoles, que realitzaren un colossal esforç inversor, mentre que les autoritats reials sols es limitaren a atorgar el corresponent permís per aprofitar les aigües.

A finals del segle XIX, el territori experimentà un espectacular creixement a causa de l'ampliació de les tècniques tradicionals així com també per l'aparició de noves tècniques més sofisticades, que necessitaven de

Pou de reg tradicional

Riu Xúquer sec al seu pas per Antella

la perícia d'arquitectes i enginyers per tal de portar les obres a terme: séquies, comportes, assuts,... obres que sentarien el precedent per als grans pantans que es contruirien poques dècades després. Les séquies que captaven l'aigua dels rius continuaven essent la forma més estesa de reg, però els regants començaren a establir penalitzacions pel mal ús de l'aigua. Però on experimenta un creixement major fou en l'aprofitament de les aigües subterrànies elevades, mitjançant pous amb bombes mecanitzades. A l'època del desarrollisme moltes de les terres que anteriorment s'havien utilitzat per a cultiu es transformaren per a ús industrial, però el regadiu es va estendre per les comarques del sud del país.

Tomàs Peris Albentosa

HERMOSILLA, Jorge (Dir.)

Recuperem Patrimoni. Los riegos de la Safor y la Valldigna

Ed. Conselleria Cultura Generalitat Valenciana, 2005.

En els últims anys, davant les reiterades sequeres i altres fenòmens no vinculats a la meteorologia, s'ha despertat en la societat valenciana un fort interès per l'aigua, pel seu present i sobre tot pel seu futur, però també pel seu passat. Aquesta preocupació per l'aigua i pel seu llegat material i immaterial, ha dut la Direcció General de Patrimoni Cultural València a afavorir l'estudi i la difusió del patrimoni hidràulic del País Valencià.

Fruit d'aquesta política és la creació, dintre de les publicacions de la Conselleria de Cultura, d'una col·lecció que, baix el títol *Regadíos Históricos Valencianos*, traia a la llum els treballs que l'equip d'investigació ESTEPA (Estudis del Territori i del Patrimoni) de la Universitat de València realitza arreu del país, sota la direcció del professor Jorge Hermosilla.

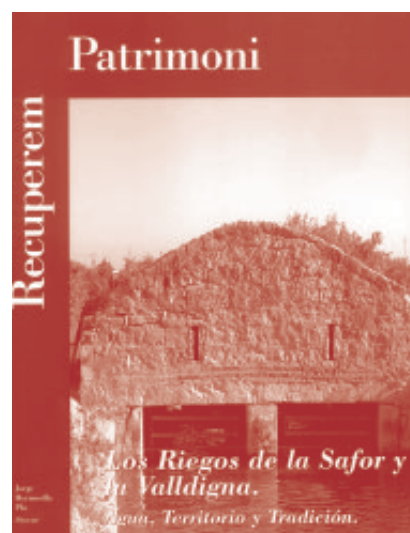
A grans trets, els objectius de la investigació són tres: l'inventari del patrimoni hidràulic valencià, la seua catalogació i, molt especialment, la seua divulgació, perquè conèixer és el primer pas per estimar. La metodologia aplicada arreu del territori té el seu fonament en un treball de camp que ha permès la catalogació dels diferents edificis hidràu-

lics vinculats als sistemes de reg, com poden ser assuts, motors, sèquies, molins o rentadors. Hi ha, també, un treball d'arxiu que recull les dades històriques més rellevants.

Amb aquesta metodologia van estudiant-se els diversos sistemes de regadiu tradicional del País Valencià. Començaren en 2002 amb l'estudi de la Vall d'Aiora-Cofrents, per a continuar després amb la comarca de La Costera. El tercer volum es dedicà a l'arquitectura hidràulica del Riu Magre, complementat amb el quart volum, la comarca de Requena-Utiel. A finals del passat any publicaren el volum centrat en la comarca de La Safor-Valldigna i recentment a vist la llum l'estudi dedicat a l'Alt Palància.

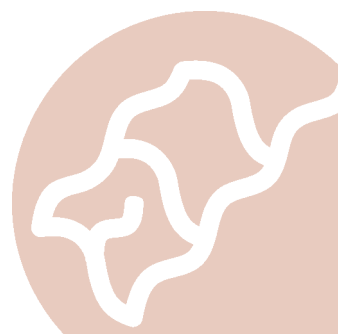
En 2003 es publicà l'exemplar més extens de la col·lecció, referit a la comarca de La Costera. Encalça l'obra una descripció geogràfica i històrica del medi natural, amb atenció especial a les comunitats de regants que acull aquest espai, després la descripció de les diferents xarxes de reg tradicional, a saber: el riu Canyoles, el riu dels Sants, i el riu d'Albaida. Seguidament, es fa relació dels molins i les fonts històriques de la comarca. L'estudi finalitza amb un capítol de ressenyes documentals i una mostra del catàleg d'elements inventariats.

El volum reservat a la comarca de La Safor-Valldigna segueix un esquema similar, s'inicia amb una anàlisi geogràfica del medi i dels regs tradicionals de la comarca. El tercer capítol és una breu introducció a la història del regadiu a la Safor. L'obra està vertebrada pels

quatre gran espais de la comarca, ço és, el Riu d'Alcoi, la vall del Vernissa, la Valldigna i Xeraco-Xeresa. En aquests quatre capítols es fa un repàs dels sistemes de reg tradicional poble a poble. Seguidament, capítols específics per a les marjals de la comarca, les *foggares*, fonts i els molins hidràulics. El capítol XII conté l'inventari de patrimoni hidràulic comarcal, amb una selecció de 100 fitxes detallades. Tanca el llibre un annex documental d'ençà el segle XVIII i l'acadèmic apartat bibliogràfic.

Frederic Aparisi

ABAD LLUCH, Enric

Arbres singulars, històrics i centenaris d'Ontinyent

Ed.CAM Obras Sociales, 2004.

Trobem recollits en grans obres catàlegs de patrimoni històric i cultural d'arreu del món: monestirs, esglésies, museus, o fins i tot barris o pobles sencers, que, per la seua peculiaritat, són dignes de conservar-se i de divulgar-se. I els arbres? Comença a haver cada vegada més sensibilitat també amb els arbres, i una bona mostra n'és l'obra *Arbres singulars, històrics i centenaris d'Ontinyent*. La Diputació de València intentant fer un catàleg amb els arbres més significatius, va anar a parar amb Enric Abad, un gran coneixedor de l'entorn natural d'Ontinyent. Segons explica l'autor en la introducció, fer una selecció dels arbres "singulars" ja ha estat per se complicada, i demana excuses al lector que crega que no s'ha inclòs algun arbre que hauria d'haver estat, perquè la ratlla de la singularitat és complicada de traçar; Abad no només s'ha guiat per la mida del tronc de l'arbre a l'hora de destriar els exemplars més destacats. Ni tampoc la seua existència present, car en l'incendi del 94 es cremaren alguns arbres significatius, i els han volgut incloure encara ara, amb fotografies antigues, per tal que

constaren. De fet, no només se'n cremaren al 94. Al llarg del temps, les forces de la natura, com llamps o ponentades, també han fet malbé alguns exemplars.

El llibre classifica els arbres segons l'espècie, i segons la singularitat de manera que podem trobar tot d'espècies desconegudes sota el títol de Arbres forans i exòtics. També hi ha un espai no només per als arbres, sinó per als arbustos. D'aquests en podem trobar a l'apartat d'Altres plantes silvestres notables.

En general la majoria d'arbres tenen el seu nom, perquè pertanyen a alguna casa, o al terme d'algun propietari que en coneix la seua història. Altres voltes trobem el testimoni silenciós d'un arbre solitari i espectacular enmig d'algun camp de cultiu, sense que ningú en puga donar una referència exacta d'ell, ni tinga cap nom. Amb pedegree o sense, també s'ha inclòs al llistat.

Finalment trobem una classificació que inclou els anomenats arbres urbans, de dins la ciutat. Es tracta, en definitiva, d'un llibre, a mode de catàleg, que pretén enregistrar els arbres més significatius d'Ontinyent, al temps que va veure al lector la importància que tenen les espècies vegetals no només per al nostre patrimoni, sino per a la pròpia vida.

LARIO, Alfonso i Elías GOMIS

Aves de Teulada

Ed. Ajuntament de Teulada, 2005

Divulgar el coneixement entre la població sempre ha estat una bona eina per a aconseguir que les persones valoren el seu patrimoni.

Aquest és sens dubte l'objectiu de la publicació "*Aves de Teulada*", que ha estat editat per l'Ajuntament d'aquella població de la Marina Alta, dins de les línies estratègiques de l'Agenda 21 Local.

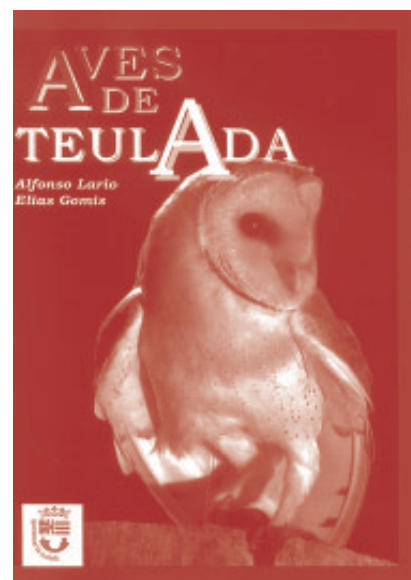
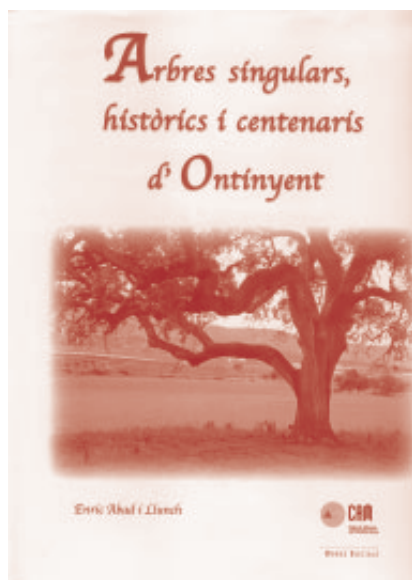
El llibre, en els seus diferents capítols, presenta un llistat i breu descripció de més de cent cinquanta espècies diferents trobades; una des-

cripció del municipi de Teulada-Moraira des del punt de vista naturalístic; algunes estratègies per a observar i identificar les diferents aus; un interessant apartat sobre legislació i conservació, i per acabar, dos apartats on podem trobar una extensa bibliografia, així com diferents pàgines web on trobar més informació sobre la ornitologia.

Tenint en compte la vocació turística tant de Teulada-Moraira, com de la resta de poblacions de les nostres comarques litorals, valorem el que en el llistat d'espècies apareguen també les descripcions de les aus en anglès; però de la mateixa forma, hem de lamentar que el valencià no haja estat present per a res en l'obra. Es pot tindre vocació de servei als nouvinguts, però sense renunciar a la pròpia identitat.

La publicació no presenta simplement un llistat i descripció d'aus, sinó que té una clara vocació didàctica, amb una intenció clara de divulgar coneixements entre la població, per a que puga entendre fàcilment el perquè de la necessitat de conservar estos éssers vius. Així, les aus per les seues característiques biològiques i ecològiques especials, són excel·lents indicadors biològics de la qualitat ambiental de l'entorn. De fet, la seua presència o absència, poden donar la veu d'alarma sobre la degradació ambiental del lloc que habiten.

Carlos Mª Mansanet Terol

OLASO, Vicent

El manual de Consells de Gandia a la fi del segle XV.

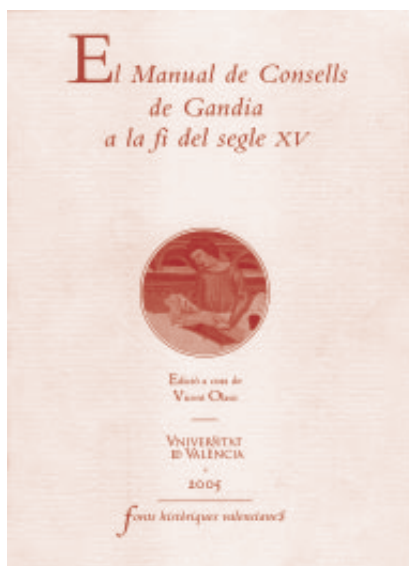
Ed. Universitat de València, 2005.

El Manual de Consells és, en paraules de Garcia-Oliver, una radiografia de la vida quotidiana de Gandia a través de la mirada de l'administració municipal, el "batec diari" d'una vila que, a la tardor de l'Edat Mitjana, batega al ritme d'un país ja decadent després de l'esplendor baixmedieval. És un recull de documents força heterogenis: sessions del consell, comptes de tota mena, arrendaments d'impostos, aveïnaments i desaveïnaments, correspondència, execucions, etc. corresponents als anys 1484-1489 i 1497-1500 i recopilats al segle XVIII a partir d'allò que, per dir-ho com Olaso, "havia sobreviscut als atzarosos avatars als quals els arxius han estat quasi sempre adscrits".

Aquest document comprén una època especialment significativa per a la ciutat: els anys anteriors i posteriors a l'adquisició del ducat per part dels Borja. Una etapa particularment difícil pel que fa a l'economia i a la demografia gaudiana que els mateixos consellers municipals qualifiquen com de *grans necessitats e congoxes*, degudes a l'endeutament provocat per la manca de grans i altres queviures essencials per a la col·lectivitat, a la ineficiència recaptadora i a altres factors que s'hi veuen reflectits i que havien provocat que s'albirara la possibilitat d'una *totalem destructionem et depopulationem*.

La transcripció de Vicent Olaso és el resultat d'una tasca pacient i de ben segur feixuga, però alhora imprescindible, que apropa a l'investigador una font primària per a la història medieval de Gandia altrament inaccessible per als no iniciats en l'art de l'escriptura antiga.

Bernat Martí

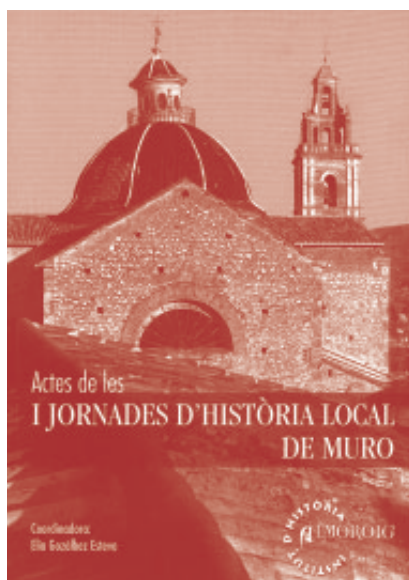
GOZÁLBEZ ESTEVE, Elia (coord)

Actes de les primeres jornades d'història local de muro

Ed. Ajuntament de Muro i Elia Gozálbez, 2005.

El procés de globalització i homogeneïtzació a què estem assistint provoca l'aparició d'un corrent que posa l'accent en la valoració d'allò particular, local, i cerca en el desenvolupament ple de la diferència el camí cap a la igualtat efectiva de les persones.

La celebració de congressos, jornades, cursos d'història local o comarcal és una eina bàsica per tal d'aug-

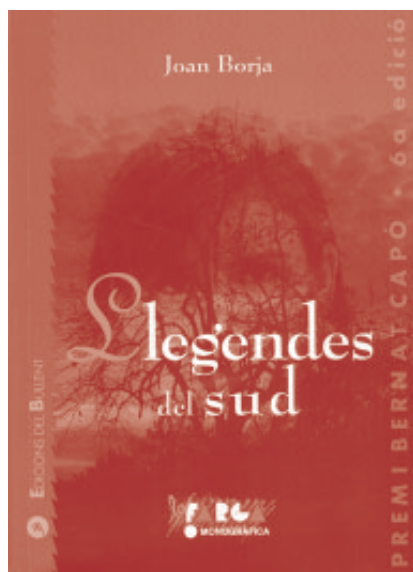
mentar el coneixement social del passat dels pobles. Però l'objectiu d'aquestes reunions no seria complet si no es publicaren les actes de les comunicacions i ponències. Així doncs, aquest llibre aconsegueix la doble missió de recuperar el passat i divulgar-lo.

El llibre segueix un desenvolupament cronològic que s'inicia, de la mà de Rafael Azuar, en els temps islàmics, on estan els seus orígens Muro. Tot seguit, Josep Torró s'endinsa en l'evolució de l'alqueria de Muro després de la conquesta, sobretot en la problemàtica dels efectes de la colonització cristiana pel que fa a les relacions en el camp entre cristians i camperols musulmans. Primitivo Pla Alberola analitza la història del segle XVI, mentre que de l'episodi de la Germania se n'encarrega Josep Lluís Santonja. Per la seua part, Jordi Tormo fa un estudi de l'evolució demogràfica del segle XX. L'ambient polític i institucional dels temps de la dictadura de Primo de Rivera són abordats per Pedro Corredor. La *fireta* de Sant Antoni, tan popular entre els murers, és analitzada, des dels seus orígens al XVIII fins avui, per Joan Josep Pasqual. Segueixen dos estudis biogràfics i un familiar (genealògic).

Tot i les xicotetes mancances de l'edició —no hi ha una introducció o presentació; mai no s'indica quan es van celebrar les jornades—, cal fer esment a la tasca de coordinació —i també d'edició— d'Elia Gozálbez, ja que aquestes empreses sols es poden dur a bon port amb l'ànim, capacitat i voluntat que han orientat el seu treball. La lectura del llibre permet conèixer una caterva d'aspectes del passat de Muro, des de qüestions relatives a l'organització i la distribució de la terra en els temps baixmedievals fins a les organitzacions cíviques del tardofranquisme, tot passant per aspectes polítics i socials o econòmics —la indústria— o personals i familiars.

Alfred Boluda Perucho

BORJA, Joan

Llegendes del sud

Ed. Bullent, 2006.

A simple vista, en una llibreria, podríem confondre aquesta obra, pel títol i la portada, i creure que ens trobem davant d'un llibre d'aventures. Afortunadament *Llegendes del sud* és molt més que això; i podrien haver inclòs el subtítol de "Basada en fets reals".

Aquesta obra és la guanyadora de la 6ª edició del Premi Bernat Capó. Es tracta d'un viatge físic i metafísic per les comarques del sud del País Valencià, baixant des de la Marina Alta i arribant fins a les valls del Vinalopó. El viatge físic el fem perquè cada episodi s'endinsa en una d'aquestes comarques, i ens en fa una descripció física, que ens va pensar que sorgeix d'algú que estima dolorosament aquestes terres perquè no estalvia la crítica del desordre urbanístic voraç que pateixen. El viatge metafísic el fem a través de l'imaginari col·lectiu, a partir de les seues llegendes. Borja ha fet un immens treball d'investigació. Pràcticament no hi ha cap poble que no tinga la seua llegenda; i l'autor ha fet l'esforç de compilar-les totes ací.

Les llegendes estan basades de vegades en fets reals, que diuen que succeïren, i la majoria d'ells es remun-

ten, bé als temps de la reconquesta, o bé als temps previs a l'expulsió dels moriscos. També trobem inevitablement una vessant més mística, arrelada a les tradicions cristianes –com les llàgrimes de Santa Marta a la Vila, o el Cavall de Sant Jaume al Puigcampana–, o a tradicions paganes –com la casa de les bruixes a Alacant.

Tenim, doncs, un recull de llegendes amenamen explicades, que ens apropen més a la història popular, la majoria de voltes arrelada al territori. Precisament d'aquesta relació entre les llegendes i el territori, i la pèrdua d'ambdues coses l'autor en fa una reflexió al principi. També es planteja quin és el lloc de les llegendes i les narracions orals tradicionals en un món on han estat suplantades per la televisió, i com les hauríem de recuperar.

En tot cas, les conclusions d'aquesta reflexió les deixem per al lector, que després d'haver acabat de llegir el llibre, tindrà la sensació que entre tota l'oferta d'oci que tenim a l'actualitat, ben bé hi podríem trobar un foradet per explicar llegendes i tradicions "basades en fets reals".

Iván Gomis

SANCHIS, Vicent

Enyorança magribina

Ed. Ajuntament de Barxeta, 2005.

No és cap novetat que vivim en un món globalitzat i que probablement el gran repte del segle XXI serà la interculturalitat. Les diferències entre països van eixamplant-se i els fluxos de població són inevitables per moltes barreres electrificades que posen o eleven. Una altra cosa, però, serà recuperar la memòria històrica i aprofundir en les nostres arrels.

El llibre que ens ofereix l'escrip-

tor Vicent Sanchis és producte tant de la seua afició literària com dels seus estudis històrics. Del primer paradigma, ens ofereix una enyorança com un sentiment que va molt estretament i indissolublement lligat als records de la persona.

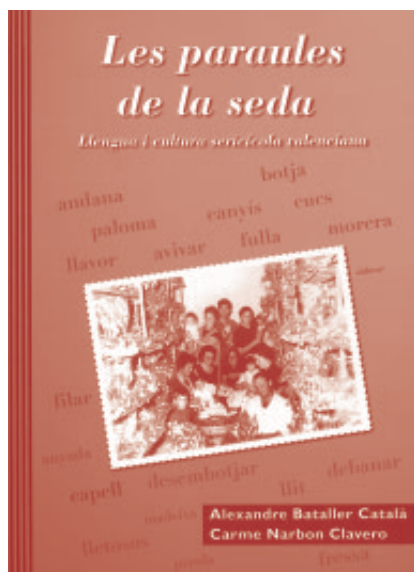
L'autor intenta transmetre la sensació de l'immigrant a un país com el nostre que tradicionalment ha marxat cap a Europa i Amèrica però que a hores d'ara no sempre és conscient. Intenta a través d'unes belles històries, recórrer el camí dels sentiments que tenen les persones que han d'abandonar el seu lloc de naixement i iniciar l'aventura de refer la seua vida endinsant-se en la realitat d'aquells països.

El volum recull tres petites històries. *El guardià de la talaia* és fruit d'una estada vivencial a Marraqeïx on sent la narració, a *La demència de Fàtima* és el resultat de la seua estada a Tunísia i síntesi d'un relat més llarg en un llibre de viatges, i en *El secret d'Al-Burxati*, és un pied-noir, antics colons francesos i europeus en general residents a Algèria entre els quals hi havia molts valencians, qui ens conta la seua vida.

El llenguatge sempre pulcre però lleuger alhora, la brevetat dels contes i les il·lustracions de l'Albert Abril, configuren un llibret atractiu amb un missatge d'interculturalitat i convivència.

Enric Ramiro i Roca

**BATALLER, Alexandre i
CARME NARBON CLAVERO**

*Les paraules de la seda. Llengua
i cultura sericícola valenciana*

Ed. CEIC Alfons el Vell, 2005

Sens dubte, tots nosaltres hem gaudit de menuts de la nostra caps de sabates, foradada, amb els seus cucs de seda, on al llarg d'algunes setmanes de l'inici de la primavera, observàvem les transformacions biològiques, quasi miraculoses, que tenien lloc al seu interior. Encara que el resultat final de la metamorfosi, per a poder tornar a iniciar el cicle biològic, era la formació de les papallones, des del punt de vista comercial i industrial, el procés es paralitzava en el moment de la formació d'uns capolls, per a poder filar la seda produïda.

Esta activitat, el conreu de les moreres i la sèderia valenciana, que ha estat capdavantera a diverses comarques valencianes al llarg de molts segles, i que té el seu màxim esplendor al llarg del segle XVIII, ha estat l'objecte del magnífic treball dels dos investigadors, filòlegs i professors de llengua i literatura, autors del llibre. Es tracta d'un treball d'investigació basat en la recerca per arxius i biblioteques, així com en l'aportació fonamental del testimoni

presentat en les nombroses entrevistes orals, que ens aporten un repertori lexicogràfic i lingüístic extraordinari molt ric i variat.

Encara que tant l'Horta de València, com el Camp del Túria, la Ribera del Xúquer, la Canal de Navarrés o la Vega Baja del Segura, han estat també importants comarques sericícoles valencianes, en el treball presentat, es destaca la capdavantera tradició i pervivència sedera a la comarca de la Safor i pobles veïns de la Marina, fent especial esment de la fàbrica Lombard de la població d'Almoines, que constitueix el darrer testimoni d'una activitat decisiva per entendre les formes de vida dels nostres avantpassats. És un llibre per a l'estudiós, per al curiós, per al nostàlgic, per a l'amant de la cultura, el patrimoni, la indústria i la tradició d'arrels fortament valencianes, i que rescata de l'oblit i ajuda a posar en valor tot un repertori lingüístic amb paraules d'ara i sempre, que abasten tot allò relacionat amb la morera, la cria dels cucs, la collita i la filatura de la seda, que ens acosten de ple a unes formes de viure i entendre el món tan properes com, dissortadament, poc conegudes.

Per acabar, tant sols ens resta felicitar als autors, així com destacar el recolzament del CEIC Alfons el Vell i l'Ajuntament d'Almoines, que han fet possible la publicació de les recerques i investigacions sobre la llengua i cultura de la seda valenciana, que han estat ocultes i arrupides, dèsset anys, com una crisàlide dins el seu capell.

Carlos Mª Mansanet Terol

CABANES, Vicent (Coord)

*El lèxic: perspectives i intervencions.
El valencià al segle XXI:
llenguatges específics*

Ed. Aitana, 2004.

Vicent Cabanes és el coordinador d'aquest llibre que recull un seguit de reflexions que es feren a partir de

les sessions del curs que porta el mateix nom que l'obra. Els treballs els han fet especialistes de cadascuna de les branques que toca el curs, dedicat al lèxic.

Com indica el coordinador a la introducció, ja existeix una *Guia d'Usos Lingüístics* referents a la fonètica, la morfologia i la sintaxi; en aquests moments es prepara el segon volum, el que fa referència al lèxic. I aquesta obra és una bona manera d'introduir-se als dilemes que afecten aquest camp, sobretot als nivells de referència lingüística dels parlants, com són: l'escola, la poesia, les noves tecnologies, els mitjans de comunicació, el doblatge, l'àmbit administratiu, i el pas del registre col·loquial a l'estàndard.

L'obra recull els treballs d'aquests àmbits, i en tots ells es fan paleses problemàtiques semblants: la política lingüística portada fins ara des de les diverses entitats i administracions, la llengua i la política, la falta de referents clars lingüístics –especialment pel que fa a la llengua als mitjans de comunicació–, la disgregació dialectal, i el centralisme o falta de sensibilitat per part de les institucions catalanes a la varietat valenciana. En tot cas, queda clar que ara per ara, probablement l'únic sector que ha estat realitzant la tasca de portar endavant una política lingüística ha estat el de l'ensenyament.

Carme Boix

ÁLVAREZ ÚBEDA, Basilio

*El ferrocarril de Xàtiva-Alcoi.
Empeño y supervivencia*

Ed. Caixa d'Estalvis d'Ontinyent,
2005

El llibre enllestit per Basilio Álvarez, *El ferrocarril de Xàtiva-Alcoi: empeño y supervivencia*, és la història de la línia fèrria que uneix, des de 1903, les localitats d'Ontinyent, Agres, Cocentaina i Alcoi.

L'autor, a través de deu capítols, traçats de forma descriptiva i farcits d'anècdotes que alleugereixen la seua lectura, ens informa sobre l'origen i les motivacions que van fer possible el trajecte d'aquesta línia ferroviària, que comunica la ciutat industrial d'Alcoi amb Ontinyent, Xàtiva i València. A través de la seua lectura coneixem les diferents opcions que es van barallar per a enllestir la línia fèrria i per què es va triar aquesta. A més, ens narra les peculiars característiques orogràfiques del trajecte i les dificultats que havien de salvar màquines i maquinistes per a remuntar els acusats desnivells.

En capítols diferents repassa, tot i que de forma superficial, els diferents accidents ferroviaris que anaren produint-se al llarg del temps, un d'ells la catàstrofe que va tenir lloc la nit del 22 de desembre de 1922, quan un

comboi militar que venia de manobres en direcció a Alcoi va descarrilar i va causar un grapat de ferits i de morts. A més d'açò dit, l'autor dóna a conèixer les diferents característiques que tenien els trens de mercaderies que recorrien la línia. A la vegada que descriu les peculiaritats de les diferents locomotores que entraren en servei: des de la primera màquina que va inaugurar la línia —la 030-1727, de nom Castellón— fins la Mabi que equipava un motor diesel de quasi mil cavalls de potència, passant per les conegudes Verraco, l'Òmnibus, l'Automotor o el Ferrobús. El llibre es complementa amb una bona col·lecció de fotos. A través d'eixes imatges el lector es posa en contacte amb els diferents paratges per on passa la línia; amb un munt de túnels oberts a pic; amb els diferents ponts de ferro que salven rius i barrancs; i, per suposat, amb les diferents locomotores i els vagons que prestaren servei en aquest tram.

Si algun retret cal fer-li al llibre és que el lector es queda amb gana de saber-ne més sobre un tram de línia ferroviària que hores d'ara resta quasi en desús. És per això que en finalitzar cada capítol el lector es pregunta sobre l'evolució que ha sofert el nombre de viatgers, sobre les tones de mercaderies que es transportaven, sobre les inversions, o la manca d'elles, o sobre la possible modernització i electrificació del seu traçat.

Àngel Beneito Lloris

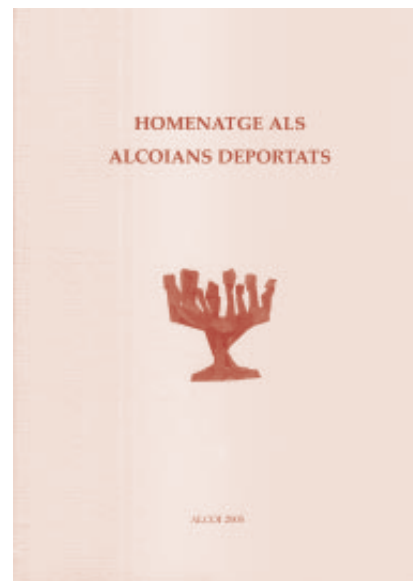

DD.AA.

*Homenatge als alcoians deportats als
camps d'extermini nazis*

Ed. Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics, 2005.

El Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics, atent com sempre a aquesta mena de detalls, no ha

volgut deixar escapar l'oportunitat de commemorar el seixanta aniversari de l'alliberament del camp d'extermini de Mathausen. I ho ha fet amb un merescut homenatge als alcoians que el van patir.

Una figura destaca per damunt de la resta, la de Francesc Aura Boronat. *Testimoni i símbol*, s'ha dedicat a difondre la seua dissortada experiència per escoles, instituts, universitats i col·lectius de tot tipus. Per això, el CAEHA ha materialitzat en la seua figura el reconeixement a tots els alcoians que van morir als camps de concentració.

El llibre ens ofereix el llistat i les dades biogràfiques dels deportats alcoians, dels que van sobreviure, i dels que no. Cròniques humanes d'experiències inhumanes. Malauradament, d'alguns, poc se sap. Però això no li resta interès a aquestes pàgines, que inclouen, a més, un recull d'articles escrits per Aura on es pot comprovar el compromís adquirit per l'autor de donar a conèixer a les noves generacions les conseqüències de la barbàrie nazi.

Que dotze alcoians —diu el mateix Aura, van deixar la seua vida al camp de Mathausen, lluny de la seua terra amada, mereix ser recordat. Que algú que va sobreviure a tot aquell horror, haja dedicat la seua vida a recordar-lo al món, perquè mai més no es torne a repetir, mereix aquest homenatge.

Bernat Martí

DD AA

Ròssiga

Junta Local de Confraries
de la Setmana Santa de Bellreguard
2006.

Ròssiga és un mot característic, únic, de Bellreguard. Per aquesta raó les confraries de setmana santa han decidit posar-li aquest nom a la seua revista. La publicació es caracteritza per ser l'única de tota la Safor d'aquest gènere que Aquest any s'ha imprés el tercer número, amb algunes novetats, principalment estètiques. La portada és una fotografia de Pere Huerta, conegut fotògraf de Bellreguard, que s'ha basat en un monument d'un artista de Gandia per a trobar la icona més representativa de les festes de setmana santa: la crucifixió. La fotografia és sens dubte original, uniforme i avantguardista. D'altra banda, com el coordinador indica en la introducció de la revista, hi ha canvis en el títol; és de color negre, amb la lletra i destacada de color malva. En les edicions anteriors la lletra que havien destacat era la primera.

Després de fer un repàs als canvis exteriors al seu interior hi podem trobar els articles de rigor que han d'eixir en una publicació d'aquestes característiques: la lletra de les autoritats eclesiàstiques, com el Papa, l'arquebisbe de València, i el rector de Bellreguard. També conté missatges de les autoritats oficials, com l'alcalde del municipi, i el President de la Junta

Local de Confraries. I per aquella gent que no estiga familiaritzada amb la composició de les tres confraries participants en les celebracions de setmana santa a Bellreguard, hi ha col·locat el llistat de tots els seus components. A partir d'aquest moment, hi ha més participacions, fent referència a distints aspectes. D'una banda, hi ha el pregó de Setmana Santa de l'any anterior, a càrrec de José Costa Sansaloni. D'altra banda, Francesc Avargues, regidor de cultura, publica un article emocionat sobre les setmanes santes que hi ha hagut a Bellreguard, i els canvis –i millores– en els últims anys.

La revista està inevitablement plena d'anuncis, com correspon a una revista d'aquestes característiques, i, com hem analitzat al llarg de la ressenya, també conté una sèrie d'articles relacionats amb les celebracions de la mort i la resurrecció de Jesucrist. Però el que probablement la diferencia d'altres publicacions de la Safor és l'estètica moderna, senzilla i discreta, adient a una celebració com la de setmana santa, i el fet que estiga tota en valencià.

Andreu Navarro

BENAVENT BENAVENT, R.

*Romualdo Vidal Tudela Canonge
de la Metropolitana Valentina*

Ed. Ajuntament i Cooperativa V. de
Quatretonda

És obvi que en els darrers huitanta anys el nostre país ha canviat radicalment, sobretot si ens referim a l'àmbit social. Per aquesta raó hauríem de fer un viatge en el temps i posar-nos en la ment de la societat de principis del segle passat per tal de comprendre la figura de Romualdo Vidal Tudela. Aquest quatretondí nasqué l'any 1884 en una casa que hui en dia continua sent coneguda com la casa del canonge, i des de ben

menut ja tenia tendència a l'oratória. La seua carrera des que jugava a fer missa i a predicar a un púlpit fins que arribà a canonge de la Metropolitana Valentina, i professor del Seminari Conciliar o Universitat Pontifica és el que es narra en aquest quadern editat per l'ajuntament de Quatretonda. Es tracta d'un estudi històric, que inclou retalls de premsa de l'època –del nomenament de Romualdo Vidal, o posteriorment, del seu decés–, fotografies o fins i tot la seua signatura en un butlletí de notes. Cal destacar que el text, de poc menys de 31 pàgines, aconsegueix recollir d'una manera exacta i entretinguda els elements més rellevants de la seua biografia; a més a més, posa en situació al lector respecte a la importància que va tindre per al municipi el nomenament d'un paísà com a canonge de la Catedral de València. El pare Romualdo no només va tindre contacte amb Quatretonda: la seua carrera sacerdotal s'inicià a Bufalut, i ja com a rector, realitzà la seua tasca a Beniatjar, Rocafort, estigué al càrrec de l'aquebisbat de Carlet, o com a ecònom a Burjassot, on cursaria el doctorat. El quadern Romualdo Vidal Tudela Canonge de la Metropolitana Valentina és un valuós document sobre part de la història social de Quatretonda i del país; i amb la compilació de tota la informació, amb documentació històrica inclosa.

Clara Cantó

.....
CALZADO ALDARIA, Antonio

*Entre la nit i el marasme.
 La Vall d'Albaida, 1939-1952.*

Ed. Germana, 2005.

.....

Aquest sòlid i crític treball d'investigació, avalat per una exhaustiva documentació arxivística, per un grapat de quadres explicatius i per quantitat de fonts testimonials, va guanyar el IV Premi d'Investigació de l'Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida. A través d'ell Antonio Calzado ha enllestit un llibre dens, precís, on analitza de forma minuciosa la política, la societat, la cultura, l'economia i la vida quotidiana que va tenir lloc durant el primer franquisme al petit microcosmos que formen els 34 pobles de la Vall d'Albaida.

L'historiador empra meticulosament cada adjectiu, cada frase i cada reflexió per atrapar el lector i exposar-li la primera violència dels vencedors, així com la dura repressió, l'economia o la política que va fer servir el nou règim entre els anys 1939 i 1952. A través d'ell podem seguir l'ocupació militar a la Vall d'Albaida i la desapiadada repressió que van instituir les noves autoritats franquistes: els consells de guerra, les continuades depuracions laborals o el fort control social que exerciren sobre els vençuts, tot avalat amb les llistes d'afusellats i

depurats i farcit d'exemples i de testimonis personals que li donen solidesa i veracitat al relat. A més analitza la intervenció i el protagonisme de l'Església, de la Falange o de l'escola en l'assoliment de la dictadura. La recristianització de la societat a través del nacional-catolicisme i l'activisme de les entitats de caire religiós, el protagonisme del sindicalisme vertical o la política educativa i la pedagogia de la disciplina.

Per últim la recerca estudia la contrarevolució agrícola que van mamprendre les autoritats franquistes en desmuntar les reformes republicanes que s'aplicaren al sector agrícola, la dura recessió econòmica que va esdevenir durant els anys d'autarquia, i les condicions de vida que patiren els treballadors. Solament em resta reconèixer la sana enveja que he sentit mentre llegia aquest llibre, en no disposar per a Alcoi ni per a la comarca de l'Alcoià cap investigació tan documentada, rigorosa i esclaridora com aquesta que ens permeta esbrinar quines van ser les claus que van interactuar durant el primer franquisme a la zona esmentada.

Àngel Beneito Lloris

.....
Edició a cura d'Antoni Picazo, Josep Aparici i Joan Malonda

*L'Escolaica 1905-2005.
 Cent anys d'educació a Cullera*

Regidoria d'Educació-Ajuntament de Cullera, 2005

.....

El 19 de novembre de 1905 un grup de lliurepensadors cullerencs van fundar una escola d'inspiració racionalista, oberta al saber científic i de caràcter laic que anomenaren *Escolaica* o Escola Laica. A Cullera, la creació de l'esmentada *Escolaica* fou el resultat d'un corrent filosòfic de caire liberal,

on els pressupostos del krausisme i del racionalisme conflueixen amb les aspiracions del pensament republicà per al qual l'educació era un instrument de canvi social.

El llibre ha estat elaborat per commemorar el centenari de la inauguració de l'*Escolaica* o Escola Laica. L'obra està dividida en tres capítols clarament diferenciats. El primer apartat agrupa una sèrie d'articles de caire històric que són necessaris per entendre'n l'origen, la seua evolució i la posterior transformació en escola pública (al llarg del temps rebrà el nom de: Escuelas Graduadas, Escuelas Graduadas Blasco Ibáñez, Grupo Escolar Luis Vives, Graduada Escolar de Niños, Grupo Escolar Cullera, Escuelas Graduadas Félix Blanch o Colegio Público Lluís Vives, tot i que tothom la coneixia com l'*Escolaica*). Autors com Raúl Silvestre, Fernando Ferrús, Ricard Camil Tórres o M.^a del Carmen Agulló, entre altres, ens expliquen la situació social i política de Cullera en el trànsit del segle XIX al XX, de la influència que exercien els republicans o quines eren les persones que influïren en la creació d'eixa escola. En un segon apartat es reproduïxen els articles de caire educatiu que va publicar, entre els anys 1922 i 1936, la revista cultural *Sucrona*. Un darrer capítol acull els testimonis personals i les vivències dels mestres i dels alumnes que passaren per l'escola al llarg del temps.

Àngel Beneito Lloris

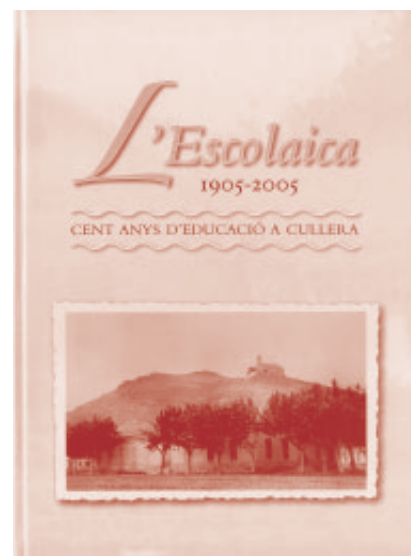
**ENTRE LA NIT
 I EL MARASME**

LA VALL D'ALBAIDA, 1939-1952

Antonio Calzado Aldaria

IV PREMI D'INVESTIGACIÓ DE L'INSTITUT D'ESTUDIS DE LA VALL D'ALBAIDA

Germana

**JOVER I DOMINGUEZ, Francesc i
Juan RICHART MOLTÓ.**

*Els regs i la indústria hidràulica a
Cocentaina*

Ed. Ajuntament de Cocentaina, 2005.

Acostumats com estem en la bibliografia sobre els gran sistemes de rec valencians com els del Xúquer (Sèquia Real d'Alzira o la Sèquia Major de Sueca) o el del Túria (les set sèquies de l'Horta), sorprèn positivament comprovar que les relacions home-terra-aigua s'han donat en qualsevol indret i forma part de la nostra cultura mil·lenària. Aprofitant la documentació, i completant-la amb informació oral i observació de les restes materials en peu o en ús, Francesc Jover, autor del text –i de la investigació–, en col·laboració per a la part gràfica dels Richart, ens ofereix una vertadera enciclopèdia sobre els petits recs de Cocentaina al voltant del riu d'Alcoi, del Penàguila i d'algunes fonts naturals o brolladors. L'origen segurament és islàmic però, com succeeix en la Ribera, el seu desenvolupament correspon ja a l'època cristiana. L'estudi té dues parts: les que indica fidelment el títol. En aquest sentit, l'estudi té molts punt d'interès, ja que inclou tant el nom de les partides regades i la quantitat de fanecades com els diferents enginyers i artilugis encara en peu

(assuts, sèquies, aqüeductes, sifons, partidors), les costums, l'organització i reglaments –escrits o consuetudinaris–, els diferents calendaris de rec (no sempre coincidents amb el convencional), l'aprofitament hidràulic des de ben aviat (molins fariners i industrials), etc. No falten curiositats dignes de recordar com que en alguna partida s'arribà fins i tot a conrear arròs en els anys quaranta del segle XX. Potser hi haja una certa tristesa en la descripció de tots els elements que formen els aprofitaments que l'home ha fet de petites corrents i naixements d'aigua perquè estan desapareixent. Per això podríem posar-li altres títols –o subtítols–, com “un món que s'acaba”, o “per a nostàlgics”... En qualsevol cas, una magnífica aportació al que constitueix la nostra “vella cultura de l'aigua”, tan oblidada però de tantes connotacions i vessants com les antropològiques, les econòmiques, les arqueològiques, les històriques, les econòmiques i les socials. És el nostre patrimoni i la nostra memòria.

Francesc-X. Blay Meseguer

**FRESQUET FEBRER, José;
DEVESA JORDÀ, Francesc;
PELLICER BATALLER, Joan;
CAMPOS NAVARRO, Roberto.**

*L'enfit, una malaltia de la medicina
popular*

Ed. Centre d'Estudis i Investigacions
Comarcals Alfons el Vell, 2005.

Tradicionalment la medicina occidental ha mostrat poc interès amb les cures populars. Curar el reuma, traure les berrugues,... han romàs moltes varietats distintes de cures amb aquest procediment, però sens dubte la més extensa ha estat trencar l'enfit. En aquest cas el poder de la paraula sembla posar-se al nivell de qualsevol altre element químic per tal de fer passar l'empatx, i tornar a tindre gana de menjar.

Sembla que ha arribat l'hora de posar-se cara a cara amb els mites, amb la màgia, i tractar aquests fenòmens

com una part de la cultura i fins i tot de l'antropologia. Al llibre *L'enfit: una malaltia de la medicina popular*, quatre metges disserten sobre aquesta forma popular d'eliminar el malestar, l'empatx. Tots ells expliquen un aspecte distint relacionat amb aquest fet. El primer analitza precisament aquesta relació que hi ha hagut al llarg de la història de la medicina oficial respecte a la medicina popular. L'obra inclou un estudi estadístic sobre les particularitats de les persones que trenquen l'enfit, i un seguit de plantes medicinals que també ajuden a calmar aquest símptoma. Finalment eixim durant un capítol del País Valencià per anar a trobar aquesta pràctica a l'Amèrica del Sud. El capítol conté la forma de les pràctiques a països com l'Argentina, Cuba, Mèxic, Uruguai o Paraguai. Tret de Mèxic, en tots els rituals s'utilitza la cinta per a fer les medicions, i en tots els casos sense excepció, la cura té la seua base en l'efecte d'una oració. L'obra és interessant per les distintes visions de la malaltia i la cura de l'enfit; es tracta d'un llibre que aporta informació des d'un punt de vista antropològic, històric i de la seua pràctica.

Anna Maria Escrivà

HERNÁNDEZ, Javier (Coord.)

Guia Turística de la Valldigna

Ed. Vallendins, 2005.

Quan busquem informació sobre paratges per anar-hi a fer turisme uns dies, generalment ens trobem amb fullets amb unes quantes fotografies, un poc d'explicació, i adreces i telèfons per a contactar, si ho desitgem. Aquesta fórmula és molt comuna. Però la Valldigna ha tret un projecte engegat des dels instituts de secundària associats al projecte Plèiades: la Guia Turística de la Valldigna en DVD. Aquest format, evidentment, no va sol, sinó que està cobert per tapes de cartó dur, dins les quals també hi han situat mapes, tant de sendes de la Valldigna, com mapes de les seues zones urbanes, és a dir, Tavernes, Simat, Benifairó i Barx.

Si posem el DVD ens trobarem el menú de bon inici –amb, tot siga dit, un estil modern i agradós, tot i que pot recordar lleugerament a l'estil tipogràfic que s'utilitza per al gènere de terror-, que ens dona a triar entre guia audiovisual i àlbum de fotos. I dins d'aquests apartats,

podem trobar la part urbana –les localitats- i la part rural. Tant en la guia audiovisual com en l'àlbum de fotos urbans, les opcions passen per destriar qualsevol dels quatre municipis que vulgam vore. Però en el cas de guia audiovisual o àlbum de fotografies, podem triar consultar la guia audiovisual d'Aldaia, Els Burros, l'Alfàndec o Les Creus, o vore l'àlbum de fotografies de la Serra del Buixarró, la Senda dels Burros, el Castell d'Alfàndec, la Serra de les Creus, Foietes-Voltes d'Albaida o La Partida. En total podem trobar més de set-centes fotografies entre zones urbanes i rurals –els avantatges del format electrònic, que en una superfície menor ens permet de vore més imatges.

DDAA

Història del culte a la Mare de Déu del Rebollet.

Ed. Germandat Festers de la Mare de Déu del Rebollet, 2006.

La imatge de la Mare de Déu el Rebollet és una talla de fusta menuada, d'uns vint centímetres, representant una Mare de Déu –el nom d'El Rebollet el deu al lloc on la trobaren, el Castell del Rebollet-, donant-li el pit al xiquet, però amb uns trets facials inexpressius, i posició hieràtica. Oliva i La Font d'En Carròs pugnen des del segle XVI per la possessió de la mare de Déu del Rebollet; precisament perquè totes dues localitats tenen un mateix interès comú: el seu culte. Aquesta imatge sòbria, de finals del XII o principis del XIII, amaga una llarga història del seu culte fins i tot abans de trobar-la al castell.

La Junta de Germandats de Festers de la Mare de Déu del Rebollet han elaborat un DVD amb la història d'aquesta imatge. El DVD està dedicat a Don José Castell Bomboi, vicari i arxiver de Santa Maria la Major d'Oliva durant els

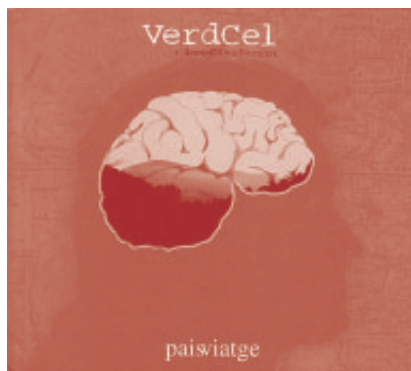
últims 52 anys, fins la seua mort, ocorreguda aquest mateix any.

El DVD s'ha de mirar d'una tirada, i té una durada de una hora i quart, aproximadament. Inicia el seu recorregut històric al segle XIII, amb la conquesta cristiana d'aquestes terres, moment en què la imatge de la Mare de Déu arribà al terme del senyor Carròs. Sembla que hauria de ser complicat explicar la història començant des del segle XIII, però els autors han resolt el problema dignament mitjançant imatges de dibuixos medievals, mapes esclaridors de l'època, i també, sobretot, fotografies i vídeos del culte a la mare de Déu al llarg dels segles XX i XXI. Aquest culte en la majoria dels casos es fa més evident durant l'última setmana d'agost, moment en què es fan els festes en el seu honor; i el moment més esperat i vistós és la romeria i la missa posterior que els devots fan fins al Castell del Rebollet, lloc on la varen trobar.

Aquest treball arriba també en un moment en què els Festers de la Mare de Déu a Oliva han apaivagat la pugna amb La Font d'En Carròs enviant-los una còpia d'aquesta figura beneïda. En tot cas, l'interès d'aquesta figura es deu tant a les devocions que desperta com al seu indiscutible valor històric.

Iván Gomis

VERDCCEL

PaísViatge

Ed. Cambra Records, 2005.

Uns mesos abans que una marca de mobles sueca invadira la televisió i ens donara la benvinguda a la república independent de la nostra casa, els alcoians de Verdcel ja evocaven la "xicoteta república de casa" amb la veu de Juli Cantó. No és l'única col·laboració de *PaísViatge*, un llibre-disc conceptual que es recolza sobre les il·lustracions de Daniel Olmo. Un projecte agosarat que ha trobat l'alé de Miquel Gil, Néstor Mont o Pep el Botifarra. Cambra Records, discogràfica especialitzada en música en valencià, l'ha editat i de la distribució se n'ha fet càrrec una de les *majors* catalanes: Discmedi. Verdcel, a qui la crítica estilitza com a "cançó simfònica", proposen un viatge, un itinerari entre l'essència de l'individu i el món.

Des de Barcelona també, tot i que és d'Oliva, ens arriba la proposta de Clara Andrés. Del seu primer treball, *Inici*, se'n feia ressò àdhuc la premsa estatal. El de Clara Andrés i la seua banda és pop mediterrani. Les seues lletres tracten des de temes quotidians com el bon dia o l'espera del bus fins a *haikus* i lletres, de tan íntimes, personals. El treball, autoeditat, el presenta en *digipack* amb un apropiat disseny de Maria Fuster.

De la Marina Alta provenen Pinka, una de les bandes pioneres del rock en valencià. Els de Xàbia, després de l'edició de *De cap* a càrrec

CLARA ANDRÉS

Inici

Ed. Clara Andrés, 2005.

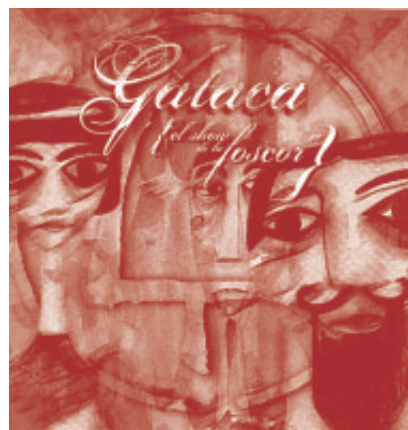
d'una altra de les *majors*, Música Global, aposten cinc anys després per l'autoedició amb *Somnis*. Un llarg parèntesi on la música ha evolucionat però no la suggestió que desprén. "No pares mai de fer allò que vols" canten en un dels temes, una tornada que els defineix.

Pinka, com els seus veïns de la Marina Alta, SantGatxo, que també han editat enguany i no es cansen de fer allò que volen (i que dure...), obren camins en els quasi monolítics gustos del públic majoritari de la música en valencià.

SOMNIS

Pinka

Ed. Pinka, 2006.

EL SHOW DE LA FOSCÓ

Gàtaca

Ed. Efrén López, 2006.

Pinka i SantGatxo ho pateixen des de fa anys, però els grups més joves, també ho noten. Gàtaca, guanyadors del Sona 9 en 2004, se n'adonaren aviat, ja que practiquen un estil que encara no tenia representants en la nostra llengua: el *metal*. Riquesa musical i unes lletres clares, però intel·ligents, en un disc, *El Show de la Foscó*, produït per Efrén López, de l'Ham de Foc.

En resum, 2006 deixa a les Comarques Centrals molts bons treballs i per a tots els gustos. Ara cal que el públic responga com mereixen i els autors no caiguen en un desànim del tot comprensible. Junt a Verdcel, Clara Andrés, Sergi Contrí, Pinka o Gàtaca, les Comarques Centrals tenen altres grups que, més que alt, apunten honest, com els ja esmentats El Corredor Polonés i Paral·lel 84; uns altres d'Oliva, Tokats de l'Ala; Odi, d'Albaida; i d'Ontinyent, uns pioners que desitgem que recuperen els ànims, Atzucak. Tot això, sense que oblidem Feliu Ventura, de Xàtiva, que ja és una figura de la cançó que ocupa portades de les revistes especialitzades.

Marc Gomar

MAHIQUES ROIG, Vicent

*Entre senyors, frares i bandolers.
Notícia de l'antic terme general
del castell de Palma en el segle XVII*

Ed. CEIC Alfons el Vell i Ajuntament de Palma, 2006.

Afortunadament, el panorama historiogràfic està ben viu: l'obra de Mahiques ve a demostrar un grau de maduresa personal i alhora col·lectiva. D'entrada, és ben important el fet que Vicent aprofite una enorme multiplicitat de fonts (municipals, parroquials, senyorials, judicials...), la qual cosa afavoreix una visió ampla i contrastada d'una de les subcomarques de la Safor que menys xafada havia estat fins ara; i que fins i tot comença a estar de moda, contradient el qualificatiu de "pobles silenciosos". L'estudi de l'entramat senyorial de la Safor, fins ara centrat en els Borja, comença així a completar-se en un territori que permet compaginar una gran casa senyorial –els Montcada, senyors del castell– amb altres senyories menudes i diverses. Unes, al segle XVII, encara canviaven acceleradament de mans (Ròtova, Castellonet, Almiserà) mentre que Llocnou i Alfauir romanien secularment sota el domini dels jerònims de Cotalba. El llibre no pretén grans reflexions o descobertes teòriques però en canvi sí aconsegueix una

intel·ligent esquematització i redacció que copsa l'atenció d'un ample arc de lectors. No debades, Vicent ha estat i és un apassionat lector al temps que un pacient restaurador de biografies; i això es deixa notar.

Comença donant notícia del terme general del castell de Palma, del poble pla i de l'expulsió morisca. Fa, així mateix, un bon repàs als grans senyors, però també als petits: ben estudiat és el cas dels Faus, cacics d'Ador que esdevenien senyors de Ròtova. Són aquests uns temps violents, de bregues i discussions. La terra i l'aigua, com tantes vegades, estaven al mig d'aquestes disputes. L'autor acaba el seu discurs amb un repàs per la vida quotidiana. És allò que, potser, més li agrada: revisitar i fer reviure els protagonistes oblidats. Facilitar-nos un accés i una finestra als sentiments; a les trames o màfies familiars, incloses aquelles que acollien el bandolerisme. A tall de remat, el llibre acaba amb un bon apèndix documental i un valuós recull toponímic de la baronia.

Jesús E. Alonso

CASTELLÓ, Josep

Contes de pansero

Ed. del Bullent, 2005

Els contes del pansero és un recull de contes dins d'una narració amb principi i fi. La trama principal tracta d'un xiquet que visita els seus avis en l'època en què es fa la pansa. Aprofitant totes les excuses, el narrador inclou en cada episodi un conte, una historieta. En general són els majors els qui expliquen al xiquet alguna història, però també es dona el cas que el xiquet les sent d'amagat, o és algú altre de la seua edat qui les explica.

Els contes de pansero és una narració que explica fil per randa tots els estadis de la transformació del raïm a pansa, una costum molt nostrada a la Marina Alta, i que s'està perdent amb la crisi de l'agricultura. La narració té tocs nostàlgics, una caracterís-

tica que el narrador ja adverteix des d'un bon inici, però que, tret de l'advertència inicial, no es fa pesat, i els trets del xiquet estan ben marcats al llarg de la narració. Al mateix temps, les històries i els contes que el xiquet va sentir al llarg de tots els episodis són un recull d'experiències, que l'inicien en l'aprenentatge de la vida: històries sobre l'avarícia, sobre la solidaritat, l'economia, el sexe, la guerra,... molts d'ells amb un to pedagògic, del qual el xiquet n'anirà traient les seues conclusions. Especialment recomanable és l'episodi en què els majors expliquen al xiquet l'arribada del capitalisme i el conflicte lingüístic a través d'un personatge anomenat Don Senyor, i de com la redempció de l'espècie humana va a càrrec de Noè, a qui una anguila, arribada de part de Neptú, el rei dels mars, fa construir una ampolla per tal de ficar-hi dins dos exemplars de la mateixa espècie. Una readaptació de la tradició cristiana embolcallada amb pinzellades de cultura romana.

La publicació conclou amb un glossari que tradueix o explica localismes. Afortunadament, ara per ara aquests localismes encara són comprensibles.

Iván Gomis

AURA, Javier (Dir.)

Mirar el passat Gandia en blanc i negre

Ed. Ajuntament de Gandia. 2005

És inevitable que qualsevol persona que conega un poc Gandia no s'esborrone en contemplar les fotografies que podem trobar en aquesta obra. *Mirar el passat, Gandia en blanc i negre* és un recull de fotografies de la primera meitat del segle XX, o fins i tot anteriors, que pertanyien a diversos fotògrafs o col·leccionistes, que finalment han pogut compilar-se i s'han agrupat per temàtiques. Probablement el que més impressiona de tota l'obra és el primer apartat, el de vistes generals, ja que on en l'actualitat es considera que és el centre de la ciutat, en les fotografies que podem contemplar és zona de tarongers i tomaques. Les vistes cap al Grau ens mostren una mar plana al costat de la línia de la costa, perfectament visible, sense hotels ni apartaments. Altres elements distintius són la perfecta visibilitat dels campanars sobreixint entre la resta d'edificis, i la clara distinció entre els pobles que en l'actualitat formen part de Gandia com un barri més, com ho podrien ser Benipeixcar, Beniopa o el Raval.

Totes les fotografies estan perfectament comentades; contenen molta

informació sobre la zona geogràfica que mostren.

El llibre està distribuït segons diverses temàtiques. Les primeres són purament geogràfiques: vistes generals, Passeig de les Germanies, La Vila, el Barri de Corea, Raval, Prado, Les Esclaves i Benirredrà, el Port, la platja i el Grau. També trobem capítols que estan units no per criteris geogràfics sinó per contingut: totes les ermites, els ponts, i al final és inevitable fer referència a dos elements molt presents a la vida quotidiana valenciana, com són la taronja i les festes.

Caldria concloure amb la felicitació als encarregats de la tasca de col·leccionar aquestes fotografies, i a aquells que han decidit posar-les juntes, i en un context, a mode de càpsula del temps.

Clara Cantó

PONS FUSTER, Francesc

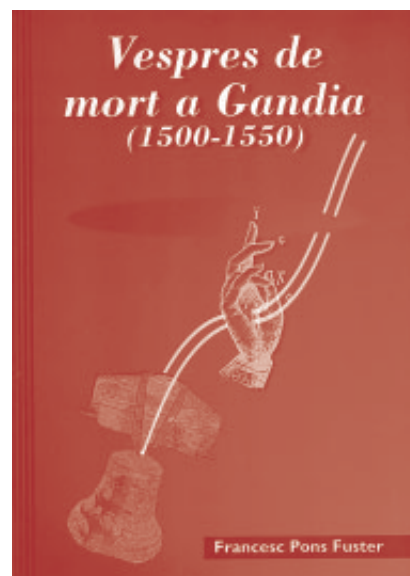
Vespres de mort a Gandia (1500-1550)

Ed. CEIC Alfons el Vell, 2005

Diuen que "la mort sanciona (o dona sentit a) tota una vida"; sobretot si fas testament, podríem afegir. Així almenys ho pensava sant Francesc de Borja, quan afirmava que si has fet testament no li tems a la mort, "porque justo es que el que vivió muriendo, teniendo la muerte delante de sus ojos, que este tal muera viviendo". En la mateixa línia abundava molt sensatament Erasme de Rotterdam. De tot açò –i més– en parla el llibre de Francesc Pons. A partir bàsicament del fons d'Osuna, microfilmada a l'arxiu de Gandia, i d'un bon grapat de testaments, es reconstrueixen des del testament cap enrera algunes biografies ben significatives de la Gandia

del segle XVI: Joan de Borja, tercer duc de Gandia, malaltís i en contacte amb l'humanisme cristià, el cabiscoll Bernardo Pérez de Chinchón, Leonor de Vilanova, viuda de cavaller, un cambrer del duc, dones viudes i casades, menestrals i mercaders, capellans, etc. L'anàlisi dels testaments ens porta així mateix al món dels notaris i dels marmessors, de les formes i llocs de soterrar, de les devocions funeràries, etc. La segona part del llibre no desdiiu en amenitat i interès de la primera: és el món dels vius, o millor, un repàs a les diferents institucions de la Gandia del segle XVI, però personalitzades des dels seus protagonistes, amb noms i cognoms. S'expliquen tant les altres magistratures com el batlle, el consell, el justícia, els jurats, el poderós mostassaf, el síndic... com els oficis menors: els sequiers, els guardes, el mestre, el rellotger, el sagristà, el fosser,... Acaba el llibre en una breu però incisiva incursió en la Colegiata i en els avatars que passaren les trenta monges del convent de Santa Clara, saturat de monges de la família Borja. El llibre pot ser qualificat de retrat sociològic d'una època, de panorama general, de fris històric... En tot cas és original en el seu plantejament, amè en la seua lectura i, sobretot, molt ben documentat, amb molt de material inèdit. Amb aquest llibre s'incrementa de debò el coneixement dels nostre passat.

Francesc-X. Blay Meseguer

“Per entendre el parlar d’un poble cal saber com parlen a altres llocs”

Vicent Beltran és professor de Filologia Catalana a la Universitat d’Alacant. Interessat des de sempre en la dialectologia, Beltran acaba de publicar, en col·laboració de la MACMA, *Els parlars de la Marina*. Aquesta obra és el resultat d’un estudi exhaustiu sobre aquestes semblances i diferències en un territori tan particular com La Marina./Marta Insa

• **El llibre es diu els parlars de la Marina, però de fet, s’inclouen també altres àrees limítrofs. Perquè ho ha fet d’aquesta manera?**

Perquè trobava que era necessari per a entendre com es parla a la marina. Si no tens una idea clara de com es parlen altres zones, no pot conèixer-ne les diferències. A més a més, hi ha coses que si veus com es parlen a altres zones, com Benissa, si no coneixes com ho diuen a la Marina Baixa, per exemple, no pots comprendre perquè ho diuen d’aquesta forma. El mateix passa, per exemple, amb Pego, on diuen moltes paraules de la Safor. Per a entendre el parlar d’un poble cal saber com parlen a altres llocs.

• **D’on són, els parlars de la Marina?**

En Principi, la part més grossa, és del català del segle XIII. El que passa és que a Marina té població catalana, com a tantes altres comarques valencianes, però també un component de les illes del segle XVII. La Marina té d’especial que tot i que tenia pobladors catalans del segle XIII, quan expulsaren als moriscos, es repoblà la comarca amb gent de les illes que, al seu torn, també parlaven un altre català que havia evolucionat de manera distinta. Amb el filtre del temps, la gent ha anat mesclant-se, mesclant parlars, i dona un caràcter particular. Però no es veu a tots els pobles, perquè per exemple a Pego quasi no trobem aquests mots mallorquins; en canvi Tàrbena és mallorquina.

• **Hi ha molta diferència entre Marina Alta i Baixa?**

Sí que hi ha. De fet, al final, a les conclusions acabe amb una oposició de la marina alta i la marina baixa. La marina baixa va, segons la manera de parlar, amb l’Alcoià, el Comtat, la Vall d’Albaida, la Costera, o la Safor. La Marina Alta, en canvi, és la particular. Entre La Vila i Sueca hi ha més o menys una certa uniformitat. Però la Marina destaca pel tema del mallorquí. En tot cas, pensa que Tàrbena, que és de la Marina Baixa, en aquest sentit seria el poble més mallorquí i, per tant, que més es correspon amb la Marina Alta.

• **Com li va vindre la idea de fer aquesta investigació?**

Jo sóc de Callosa d’En Sarrià i he estudiat amb gent de Tàrbena o de Bolullos, i ja em vaig interessar per la manera com parlaven. Després vaig estudiar filologia catalana, i em vaig adonar que Coromina ja s’hi havia interessat. Li vaig comentar que jo tenia aquella zona a prop geogràficament, i ja m’hi havia feixat, i vaig fer la

tesina sobre Callosa, Bolilla, Tàrbena i la Vall de Guadalest. Això em va obrir les portes a la Marina Alta, i també el fet que ja s’havien publicat alguns articles, tant sobre matèria dialectal com històrica. A mesura que investigava m’adonava que era un pou de sorpreses.

• **Quins mètodes d’investigació han utilitzat?**

El mètode dialectològic: passar una enquesta, un qüestionari lingüístic, a diferents persones de cada poble, intentant que estiguen compensats els dos sexes, i anotant el referent de l’edat. També era necessari que les persones foren fills del poble, i que els seus dos pares foren del poble, per a poder estudiar-los.

• **Quant de temps li va costar?**

Set anys, però utilitzant el meu temps lliure: Caps de setmana, Nadal,... comptem que et passes els primers anys tirant enquestes, i després necessites un cert temps per a recopilar tota la informació. Si li haguera pogut dedicar la jornada completa n’hauria tardat dos o tres.

• **Quanta gent ha participat al projecte?**

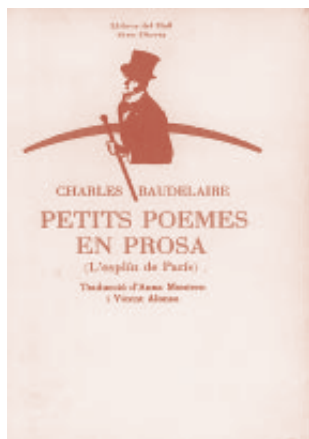
Això ho he inclòs al llibre: hi posa que hi ha vora 170 informants, però en el moment d’escriure-ho i de publicar-ho em vaig deixar dos pobles; entre tant de poble i tant de nom, me’n vaig deixar dos. Si els sumem, veiem que tenim . Més de 180 informants.

• **Què vol que aprenga la gent amb la lectura d’Els parlars de la Marina?**

No voldria que fora un llibre de prestatge, que indicara el que hem tingut, el que una volta es va parlar a la zona, que fóra un registre de paraules que s’han perdut. Voldria que el lector prenguera consciència, i passara a valorar-ho, a conservar-ho en la mesura del possible. Voldria que la gent tinguera gust de recuperar-les; però això crec que es queda en la utopia.

• **Què ha après vosté?**

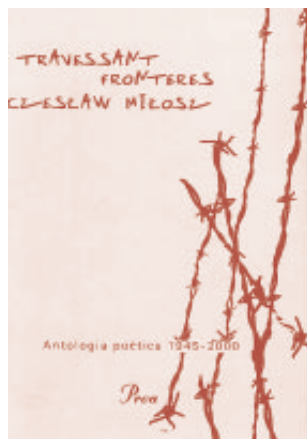
Una barbaritat! He descobert el que jo ja ho intuïa: que la nostra llengua és riquíssima, que la Marina Alta és una comarca conservadora, pel que fa a la llengua, a les expressions, perquè tradicionalment ha estat una comarca allunyada de les comarques de les comarques castellaneres, i ha conservat molt la llengua, amb una gran puresa. Amb aquesta obra he descobert com parlaven els pobles, m’ha enriquit personalment, i m’ha ajudat a conèixer millor la llengua.

La traducció d'Anna Montero i Vicent Alonso dels *Petits poemes en prosa* (*L'esplén de París*) de Baudelaire (Llibres del Mall, Sant Boi de Llobregat, 1983) ens presenta una fita dels inicis de la modernitat urbana. Baudelaire en fa el repàs amb una prosa íntima, directa i evocadora. Com apunten els traductors, hi ha temes reiteratius al llarg del volum: "visió aclaparadora del món, habitat per marginats enmig de les gentades, necessitat d'evasió del poeta, rebuig de la relació amorosa tradicional; en resum, el conflicte quotidià entre el món real i el món somiat, entre la realitat i la bellesa". I confie que la millor invitació a la seua lectura seran unes citacions: "En aquest món estret, però tan ple de fàstic, un únic objecte conegut em somriu: la fiola de làudanum; una vella i terrible amiga; com totes les amigues, ai!, fecunda en carícies i en traïdo-

ries". Hi trobem el conflicte a frec, però al fons hi ha la vitalitat agraïda per l'experiència: "En resum, em sentia, gràcies a l'entusiasme bel·lós que m'envoltava, en perfecta pau amb mi mateix i amb l'univers. *L'instant etern* (Proa, Barcelona, 1998) d'Enric Sòria és com el company acollidor que camina a la vora. Els seus versos comparteixen l'interès per l'observació silent que ens ompli de paisatge, a més del retorn a detalls que originen noves connexions, una porta a amables profunditats. La seua expressió transmet seguretat i confiança, i una riquesa de referències que s'harmonitzen. A banda, la calidesa amb què Sòria revesteix la ciutat em sembla un altre motiu de simpatia. I em cal destacar l'arravatadora sensació produïda pel poema *Ruïnes de l'amabilitat*, d'incansable relectura: "Tot indret és camí / i els ca-

mins són aliens / i fets per travessar-los. / Travessa'ls, doncs, i oblida'ls".

A l'inici d'enguany Proa edità l'antologia poètica que Xavier Farré ha compilat i traduït de Czesław Miłosz (1911-2004).

El premi Nobel l'any 1980 és una figura portentosa de la literatura del segle XX, i la seua poesia ja ho justificaria prou, malgrat la fama d'assagista "polític". Mostra els conflictes i paradoxes de la humanitat particular i s'enfronta a "qualsevol règim totalitari que vol eliminar l'individu i impulsar el seu propi sistema de valors". La seua actitud moral resulta imprescindible per solcar un segle profús en horrors i violències; amb l'aspiració a la justícia (mirem, per exemple, *Tu, que a l'home senzill has causat dany*) i a la bellesa: "Aleshores no dubtaria. D'una matèria resistent / Què es pot recollir? Res, com a molt la bellesa".

Tot lligat a la fidelitat a la llengua polonesa, la seua autèntica pàtria. En definitiva, aquest llibre i aquest autor em semblen imprescindibles, de variada i profunditat, viu i esperançador malgrat tot.

Finalment recordaré el poemari de Manel Mari *No pas jo* (Moll, Palma, 2006). És un llibre concís, que destil·la rebuig contra la submissió i militància hedonista. Bastit amb poemes de versos octosíl·labs que augmenten la potència expressiva i produeixen un efecte rítmic específic. Així aconsegueix que el to oral i narratiu de la seua poesia esdevinga més incisiu. *No pas jo* és una afirmació personal i militant amarada d'un lirisme violent, un llibre combatiu que tanmateix inclou l'esperança de la reacció humana i de la trobada de companys de lluita. Tant de bo.

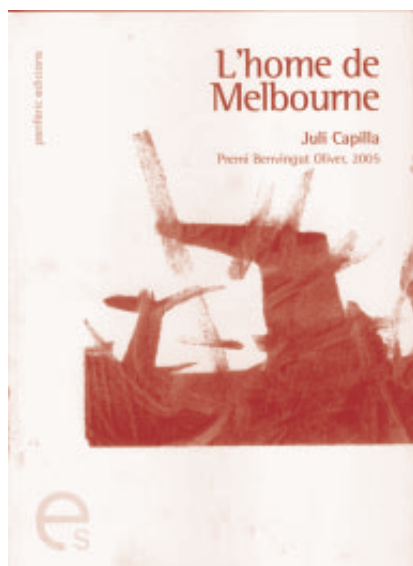
Eduard Ramírez

BAUDELAIRE, Charles
Petits poemes en prosa
Ed. Llibres del Mall, 1983.

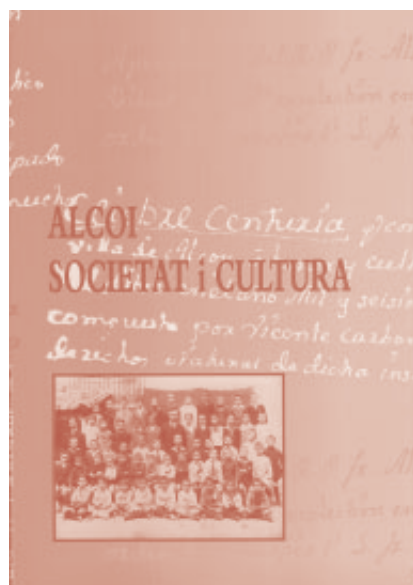
SÒRIA, Enric
L'instant etern
Ed. Proa, 1998.

MIŁOSZ, Czesław
Travessant fronteres
Coordina Xavier Farré
Ed. Proa, 2006.

MARÍ, Manel
No pas jo
Ed. del Moll, 2006.

CAPILLA, Juli
L'home de Melbourne
Ed. Perifèric, 2005.

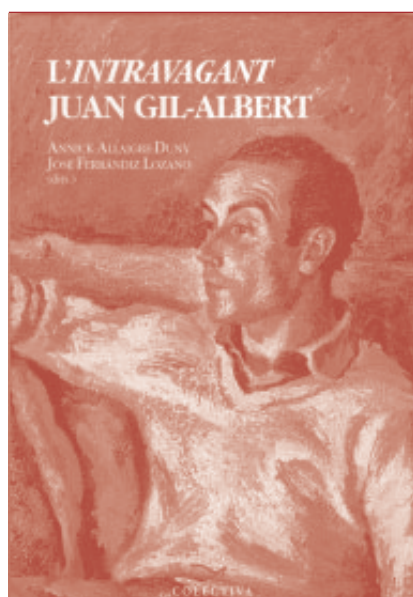

SANTOJA, Josep Lluís
i Joaquim VICTORIANO (Ed..)
Alcoi: societat i cultura
Centre Alcoià Estudis Històrics
i Arqueològics, 2005.

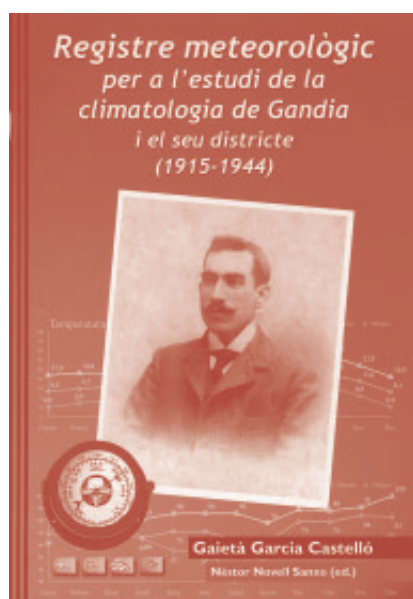

VIDAL VICEDO, Agnès.
El Cementeri dels Anglesos (1856-2006).
L'herència britànica a Dénia
Ed. del Bullent, 2005.

18

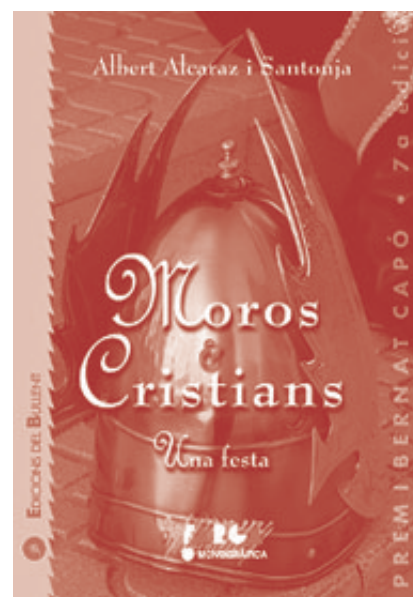

ALLAIGRE-DUNY, Annick
i José FERRANDIZ LOZANO.
L'intravagant Juan Gil-Albert
Ed. Instituto Alicantino de Cultura Juan
Gil-Albert i Ajuntament d'Alcoi. 2005.

GARCIA CASTELLÓ, Gaietà
*Registre meteorològic per
a l'estudi de la climatologia
de Gandia i el seu districte
(1915-1944)*

Ed. Néstor Novell Sanxo i
Centre d'Estudis i Investigacions
Comarcals Alfons el Vell, 2005.

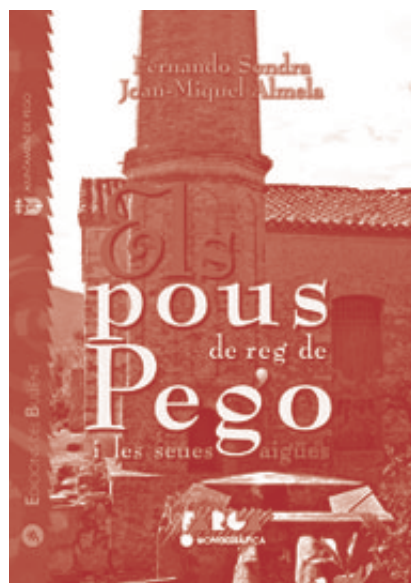
ALCARAZ SANTOJA, Albert
Moros i Cristians. Una festa.
Ed. del Bullent, 2006.

PELLICER, Maria Dolors.
Fil que penja
Ed. Bromera, 2005.

RODA, Lluís
De l'ànima
Ed. Bromera, 2006.

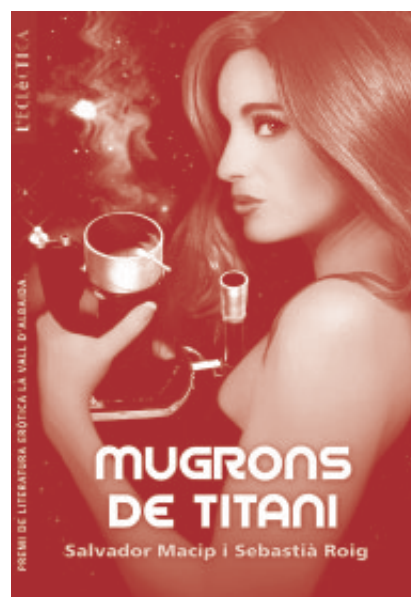
ALMELA, Joan Miquel i
Fernando SENDRA
Els pous de reg de Pego i les seues aigües
Ed. del Bullent, 2006.

CABANES FITOR, Vicent i
Josep LLUÍS SANTOJA (Coord.)
Al voltant del Quijote
Ed. Ajuntament d'Alcoi. 2005.

RUIZ COMPANYY, Tomás (Coord.)
IX Homenatge a la Paraula
Ed. ciana. 2005.

MACIP, Salvador i Sebastià ROIG
XXV Premi de Narrativa Curta
Mugrons de Titani
Ed. Bromera, 2006.

AGULLÓ DÍAZ, Maria del Carme
Valencià a l'escola. Memòria i testimoni
Ed. Centre d'Estudis i Investigacions
Comarcals Alfons El Vell, 2005.

ARRIBAS, Julián
La maledicció de l'araucària
Ed. del Bullent, 2005

Saps que hi ha gent que vol **aprendre** la teua **llengua**?

20

¡Necessitem **v**oluntaris!
La teua **a**juda **e**ns farà **m**és forts

www.voluntariatpelvalencia.org

correu@voluntariatpelvalencia.org

902430237

escola
valenciana
FEDERACIÓ
D'ASSOCIACIONS
PER LA LLENGUA

voluntariat pel valencià